

Bíró-Nagy András

Szeretlek is, meg nem is: A Fidesz szavazói és az Európai Unió

1. Bevezetés¹⁰⁵

A magyar kormány és az Európai Unió intézményei közötti kapcsolatnak számos olyan vetülete van, amely éles konfliktusként jelenik meg az Orbán-kormány politikai kommunikációjában, és amelyeken keresztül az EU-val szembeni negatív kampány a Fidesz-kampányok állandó eszközévé vált. Ha csak a 2022-es választásra gondolunk, ilyen témáknak számítottak a jogállamisággal és a magyar demokrácia minőségével kapcsolatos viták, az ezzel egyre inkább összekapcsolódó uniós források kérdése, az ukrán-orosz háború miatt előtérbe kerülő szankciós politikák, vagy az Országgyűlési választással egy napon megrendezett gyermekvédelmi népszavazás kapcsán az LMBTQ-jogok helyzete. Négy évvel korábban elsősorban a bevándorlás ügye miatt került „Brüsszel” a támadások keresztútjába (Bíró-Nagy 2018). Az állandó jelleggel negatív szereplőként, a magyar emberek érdekeire veszélyként bemutatott Európai Unió egyike az Orbán-kormány által használt leggyakoribb ellenségképeknek (Kiss 2019; Szabó – Szabó 2022), amelytől a kormányzati kommunikáció szerint ugyanúgy meg kell védeni a magyarokat, mint Soros Györgytől, a „migránsoktól”, a „liberálisoktól”, a „genderideológiától”, a civilektől, vagy akár korábban az IMF-től és a norvég kormánytól (Szebeni – Salojärvi 2022, Tóth 2020).

Az elmúlt 12 év EU-kritikus retorikája következményeként a nemzetközi tudományos szakirodalom a Fideszt ma már euroszkeptikus pártként tartja számon (Danaj – Lazányi – Bilan 2018, Greilinger 2019, Csehi – Zgut 2021). A Chapel Hill Expert Survey egyértelműen kimutatta a párt egyre kritikusabb álláspontját az Európai Unióval kapcsolatban 2010 után, sőt 2019-ben már euroszkeptikusabb pártként tartották számon a Fideszt, mint a Jobbikot (Jolly et al. 2021). A Routledge kiadó euroszkepticizmussal foglalkozó kézikönyvének Magyarországot is érintő fejezete (Styczynska 2017) is euroszkeptikus pártként ír a Fideszről, amivel kapcsolatban kiemeli a Brüsszelt Moszkvához hasonlító kormányzati kommunikációt, a gazdasági nehézségekért az EU-t hibáztató üzeneteket, valamint a migrációval összekapcsolódó EU-ellenes kampányt, ami a 2016-os kvótanépszavazásban csúcsosodott ki. A Fidesz elmozdulása az euroszkepticizmus irányába nemcsak a párt EU-val kapcsolatos pozícióiban, hanem a szavazók attitűdjeiben is tetten érhető. Az európai integrációhoz kötődő kritikus attitűd ma már nemcsak a jobboldali öndefinícióval, hanem a kormánypártisággal is statisztikailag szignifikáns összefüggéseket mutat (Bíró-Nagy – Szácsi 2022). Szabó Andrea és szerzőtársai (2021) pedig arra mutattak rá a magyar társadalom értékrendjét és identitását vizsgáló kutatásukban, hogy a materiális megfontolások mellett

¹⁰⁵ A tanulmány az NKFIH K 135347 kódszámú „Az Európai Unió közpolitikai hatásának percepciói: a magyar közvélemény európaizációja” kutatási projekt keretében készült.

a kormánypárti szavazók esetében más pártok szimpatizánsaihoz képest a szuverenista álláspont (melynek célja erősíteni az ország szuverenitását, megőrizni a nemzeti identitást, és küzdeni az idegen befolyás ellen) is kiugróan népszerű.

E tanulmány célja annak bemutatása, hogy miként alakult a magyar kormány és az Európai Unió kapcsolata a 2018-2022-es ciklusban, és milyen magyarázatokat lehet találni arra, hogy az EU-tagság magas támogatottsága ellenére a Fidesz euroszkeptikus magatartása mégsem jár szavazatvesztéssel – ahogy ezt a 2022-es választáson is láthattuk. E célok érdekében először áttekintem az Orbán-kormány és az uniós intézmények konfliktusainak főbb csomópontjait az előző ciklusban, különös tekintettel arra, hogy miként jelent meg az EU a Fidesz 2021-2022-es kommunikációjában. Ezt követően közvélemény-kutatási adatok segítségével vizsgálom azt, hogy milyen kép él a kormánypárti szavazók fejében az EU-ról, és hogy milyen lenyomatait, konkrét hatásai vannak a sok éves euroszkeptikus kampányoknak. Bemutatom azt is, hogy közpolitikai értelemben hol húzódnak az európai integráció határai a fideszes választók körében. Az elemzés egy személyes kérdezéssel történt közvélemény-kutatás adataira épül, amelyet a Závecz Research végzett el 2021. augusztus 8. és 19. között. Az adatok tehát arról adnak átfogó képet, hogy milyen volt a kormánypárti szavazók EU-képe a választási kampány legsűrűbb hónapjai előtt. A felmérés során elért 1000 fő életkor, nem, iskolai végzettség és településtípus szerint az ország felnőtt népességét reprezentálta.

Összességében e tanulmány arra szolgáltat empirikus bizonyítékokat, hogy az elsősorban EU-pártinak tűnő felszín alatt sokkal komplexebb folyamatok zajlanak a magyar társadalomban, és a Fidesz által képviselt nemzeti szuverenitás politikájának sokkal szélesebb támogatottsága van (különösen a saját szavazói körében), mint ami az uniós támogatottság magas szintjéből sokak számára következne. Ez a „szeretlek is, meg nem is” viszony az Európai Unióhoz egyben magyarázza is, hogy miért fér bele a Fidesznek az, hogy alapvetően euroszkeptikus üzenetekkel kampányol egy olyan országban, amely az EU tagja szeretne maradni.

2. A Fidesz viszonya az Európai Unióhoz

A 2018-2022-es ciklus az Orbán-kormány számára a korábbi évekhez képest is jobban elmergesedett politikai viszonyokat hozott az európai szintén. A feszültségek már 2018-ban sem voltak egyszerűen valamiféle bal-jobb szembenállásként leírhatók, hiszen addigra számos okból (többek között a demokrácia minőségével kapcsolatos aggályok, a korrupciós kockázatok, a civil társadalommal szembeni ellenséges fellépés, vagy a tudományos szabadság veszélybe kerülése miatt) eljutottak odáig a negatív folyamatok a Fidesz európai pártcsaládján, az Európai Néppárton (EPP) belül is, hogy már csak idő kérdése volt, mikor válnak el útjaik egymástól. Ennek tiszta leképeződése volt a jogállamiság magyarországi helyzetéről szóló Sargentini-jelentés szavazása az Európai Parlamentben, amelynek során úgy lett meg a 7-es cikkely szerinti eljárás beindításához szükséges kétharmados szavazatarány, hogy az Európai Néppárton belül többen támogatták a Fidesz politikájával szemben kritikus álláspontot, mint ahányan védeni próbálták az Orbán-kormányt. A lelki szakítás a Fidesz és a mainstream európai jobbközép között legkésőbb ezen a ponton már

megtörtént, innentől kezdve azonban még közel két és fél év agónia vezetett el ahhoz a ponthoz, ahol a Fidesz helyzete végképp tarthatatlanná vált, és a párt az EPP-ből való távozás mellett döntött (megelőzve, hogy a Néppártból hivatalosan is kizárják őket). Ezt a köztes időszakot olyan események fémjelezték, mint a Fidesz Juncker-ellenes plakátokkal futó 2019-es EP-kampánya (az Európai Bizottság akkori elnöke az EPP politikusa volt), a Fidesz felfüggesztése a Néppárton belül, az Orbán Viktor által várt populisták jobboldali áttörés elmaradása az EP-választáson, a néppárti csúcsjelöltként futó Manfred Weber nyilvános opponálása a Fidesz részéről, a Herman van Rompuy által vezetett Bölcsék Tanácsának belső vizsgálata a Fidesszel kapcsolatban (mely érdemi döntés nélkül zárult 2020-ban), és a magyar kormány vétőfenyegetése az Európai Unió hétéves költségvetésével és a jogállamisági mechanizmus bevezetésével kapcsolatban. E turbulens időszakot, illetve a Fidesz és az Európai Néppárt 2021. márciusi hivatalos szakítását követően a magyar kormánypart az európai pártpolitika szintjén a senki földjére került (az európai parlamenti képviselői pedig praktikusán a függetlenek közé), mivel a régi szövetségi rendszer helyébe nem került új formális szövetség. Az Orbán Viktor által új partnerekként kezelt európai radikális jobboldali politikusokkal (akik közül érdemes kiemelni Matteo Salvinit, Giorgia Melonit, Marine Le Pent és Jaroslaw Kaczynskit) nehezebbnek bizonyult közös frakciót alkotni, mint ahogy az elsőre tűnt, és ez a kérdés vélhetően a 2024-ben esedékes EP-választásig le is került a napirendről.

Az Európai Unió intézményeivel és azok vezetőivel folytatott politikai küzdelmek az utóbbi években igazi mumussá tették „Brüsszelt” az Orbán-kormány kommunikációjában (Szabó-Szabó 2022). A magyar miniszterelnök gyakran nem egyszerűen politikai nézeteltérésekről beszél, hanem a tétet emelve kulturális töltetet ad harcának. Így tett Orbán Viktor (2022a) a választási győzelem utáni első parlamenti beszédében, melyben azt is kifejtette, hogy „Magyarország a nyugati világ utolsó keresztény bástyája”, és miközben „Brüsszel kizárólagosságra, egyszínűsége törekszik, Magyarország ez ellen lázad. A nemzeti politika a jövő, mi vagyunk Európa jövője”. A 2022-es beiktatási beszédében a miniszterelnök kiemelte azt is, hogy „hiszünk a keresztény alapokban és a nemzetállamokban”, amit szerinte Brüsszel már feladott. Ebből a gondolatmenetből látható, hogy nemcsak arról van meggyőződve Orbán, hogy nő a kulturális távolság a Nyugat és Magyarország között, hanem arról is, hogy az európai vezetők a szuverenitás visszaszorítására és az európai integráció mélyítésére törekednek, aminek a végcélja az Európai Egyesült Államok létrehozása lehet. A „birodalomépítésről” szóló eszmefuttatásokban kiemelkedően aktív Kövér László házelnök is, aki a nemzetállamok együttműködését tartja a legnagyobbatörténelmi vízióknak, amiről szerinte letért az EU, mivel „elhatalmasodott az a fajta gondolkodás, hogy le kell törni a nemzetállamok szuverenitását, és létre kell hozni egy birodalmat, az Európai Egyesült Államokat” (Index 2022).

Fontos hozzátenni, hogy Orbán az EU kritikáját rendszerint olyan keretben fogalmazza meg, amely egyben azt is világossá teszi, hogy Magyarország nemcsak az EU tagja, de az érdeke, hogy az is maradjon. „De mit keresünk még az EU-ban?” – tette fel a kérdést a kormányfő a 2022-es miniszterelnöki eskütételét követő beszédében (Orbán 2022a). „Az álmainkat”, válaszolta meg kérdését, jelezve, hogy a jövőt az Európai Unióban látja, ahol az általa vezetett Magyarország harcol egy másfajta EU-ért. Erre az Orbán Viktor EU-kritikájában fellelhető kettősségre hívja fel a figyelmet Mos (2020), amikor a magyar

222 A közpolitika folyamata és kampányra hangoltsága

kormányfő stratégiai pozícionálását végső soron egy olyan EU-párti államférfi szerepként írja le, amelynek az a célja, hogy az EU megreformálásával visszavegyesse azt az eredeti értékeihez.

A magyar miniszterelnök tehát nem játszik nyilvánosan Magyarország EU-ból való kilépésének gondolatával, de más fideszes politikusoknál előkerült már a gondolatkísérlet az elmúlt években. 2016-ban Lázár János az akkori Orbán-kormány második embereként nyilatkozott a Brexit kapcsán olyat, hogy „nem tudna jó szívvel az Unióban maradásra szavazni, vagy nem menne el szavazni, vagy a kilépésre szavazna, ha a brithez hasonló népszavazás lenne Magyarországon” (HVG 2016). 2021 nyarán Kóvér László mondta azt, hogy ha most lenne népszavazás, „én egészen biztosan nemmel szavaznék” (Telex 2021). Néhány héttel később Varga Mihály pénzügyminiszter beszélt arról, hogy az igennel szavazók közé tartozna, ha lenne egy szavazás az uniós tagságról, de hozzátette, hogy „az évtized végére, amikor számításaink szerint már nettó befizetői leszünk az EU-nak, a kérdés új nézőpontot kaphat” (Portfolio 2021). Ugyanezekben a napokban a Magyar Nemzetben Fricz Tamás (2021), az Alapjogokért Központ kutatási tanácsadója írt nagy visszhangot kiváltó cikket arról, hogy „Ideje beszélünk a huxitról”.

2021 nyarán ugyanakkor Orbán Viktor tézisek formájában is egyértelművé tette, hogy mi a hivatalos irányvonal az Európai Unióhoz fűződő viszonyban. A „Harminc éve szabadon” című konferencián elmondott beszéde (Orbán 2021) egyben Magyarország első hivatalos megszólalása volt az Európai Unió jövőjéről indított összeurópai vitában. Ebben a miniszterelnök azt hangsúlyozta, hogy „az Európai Uniónak ma újra éppen a magunkfajta szabadságharcosokra van szüksége”, azért, mert szerinte az EU bajban van, és „nekünk kell megjavítani, átalakítani és visszavezetni a helyes, egykor sikeres ösvényére is”. Első tézisként Orbán kiállt a nemzetek Európája koncepció mellett, aláhúzva, hogy „mi, nemzeti alapon álló demokraták állunk szemben a birodalomépítővel, akik valójában a demokrácia ellenfelei is”. A második tézis szerint Brüsszelt ma azok irányítják, akik az integrációt nem eszköznek, hanem célnak tekintik. „Ezért felül akarnak írni minden nemzeti érdeket és értéket”, és ő pedig ezért azt gondolja, hogy az „ever closer union” kifejezést az első adandó alkalommal ki kell venni az EU Alapszerződéséből. A harmadik tézis a Soros Györggyel kapcsolatos összeesküvés-elméleté: „Brüsszel hatalma egy tekintélyes szeletét kiszervezte és átjászta... elsősorban a Soros-féle hálózatoknak és a mögötte álló amerikai demokrata érdekeknek”. A negyedik tézis szerint közös gazdasági siker nélkül az Európai Unió szét fog esni, ezért csak olyan politikát szabad támogatni, amely kizárólag a közös gazdasági sikerre összpontosít. Az ötödik tézis értelmében a veszélyes kihívások évtizedében biztonságot kell teremteni és sikeresnek lenni a világgazdaságban, valamint meg kell védeni a tagállamok nemzeti és alkotmányos identitását. A hatodik tézisében Orbán amellet érvelt, hogy az Európai Parlament zsákutcának bizonyult az európai demokrácia szempontjából, ezért jelentősen növelni kellene a nemzeti parlamentek szerepét, és az EP-be a nemzeti törvényhozásoknak kellene képviselőket küldeniük. A hetedik tézis az EU nyugat-balkáni bővítéséhez kötődik: Orbán elkötelezett amellet, hogy Szerbiát fel kell venni az EU-ba.

Az orbáni téziseken átsüt az EU-magyar kapcsolatok szuverenitásharcoként való értelmezése, ahogy az is, hogy saját missziójaként tekint az EU megreformálására. Ezt jól illusztrálja EU-s programadó beszédének egyik záró fordulata: „Harminc évvel ezelőtt azt

hittük, Európa a jövőnk, ma már látjuk, mi vagyunk Európa jövője”. A szuverenitásért folyó küzdelem kontextusában értelmezte Orbán Viktor azt is, amikor az Európai Bíróság a magyar-lengyel kereset ellen ítélte a jogállamisági mechanizmusról szóló perben. A döntéssel kapcsolatban – mely 2022 februárjában, politikailag nagyon érzékeny pillanatban, a választási kampány kellős közepén született – a miniszterelnök egy saját írást is megjelentetett (Orbán 2022b), amelyben a 2021. nyári tézisekhez hasonlóan veszélyként értékelte, hogy „a bíróság számára a minél szorosabb európai integráció célja minden más szempontot és értéket megelőz”. Orbán Viktor cikkében ébresztőt fújt, és amellet érvelt, hogy a tagállamoknak nem szabad elfogadniuk, hogy az Európai Bíróság a tagállamok népei és kormányai helyett politikai döntéseket hozzon.

A bírósági döntés fogadtatásából is jól látszanak annak a kormányzati narratívának a keretei, amelybe minden EU-magyar fejlemény beilleszthető. Eszerint „Brüsszel” valamit rá akar erőltetni a magyarokra, amitől az Orbán-kormánynak kell megvédeni őket. Ez a kommunikációs keret volt beazonosítható a migrációs válság idején, de a 2022-es választási kampányban az LMBTQ jogok kapcsán is. Utóbbi esetben azzal vádolta a magyar kormány az Európai Bizottságot, hogy azért nincs megállapodás a Helyreállítási Alap forrásainak magyarországi folyósításáról, mert az uniós intézményeknek valójában a gyermekvédelminek nevezett törvénnyel van gondjuk (Origo 2021). Ugyanez a narratíva érvényesül az ukrán-orosz háború és az uniós szankciós politika kapcsán, amikor arról szól a kormányzati kommunikáció, hogy a Brüsszel által erőltetett, elhibázott szankciós politika a hibás a negatív hazai gazdasági folyamatokért (Origo 2022). Akármelyik konkrét esetről is legyen szó, az orbáni EU-politika lényege a nemzeti szuverenitás védelme, illetve Brüsszel befolyásának és hatásának a lehető legnagyobb mértékű visszaszorítása. Bozóki és Hegedűs (2018) terminológiájával élve úgy is mondhatnánk, hogy a cél az, hogy az Orbán-rezsim minél kevésbé legyen kívülről korlátozott. Ez pedig elvezet bennünket a „több vagy kevesebb Európát?” kérdéshez. Ennek állampolgári fogadtatását elkerülhetetlen áttekinteni ahhoz, hogy valóban megérthessük, mennyi Európát szeretnének a magyarok, és az mennyire van összhangban a Fidesz által képviselt Európa-politikával.

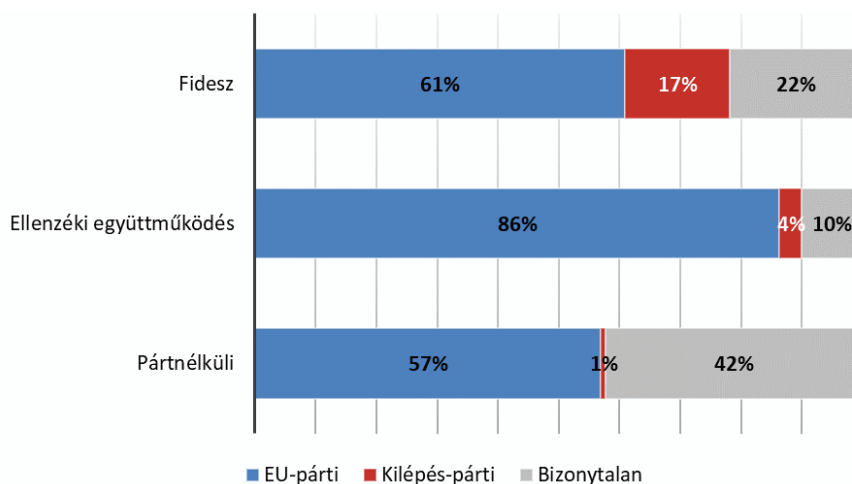
3. A kormánypárti választók viszonya az Európai Unióhoz

Ha van stabilnak tekinthető vélemény a magyar társadalomban, akkor az Magyarország uniós tagságának támogatottsága. Amióta ezt a kérdést mérik közvélemény-kutatók, még soha nem született olyan kutatás, amelyben többsége lett volna a kilépéspárti álláspontnak. Az uniós tagság támogatottsága rendre többszörösen meghaladja azok arányát, akik szerint Magyarországnak ki kellene lépni az EU-ból, és ez végig így volt az Orbán-kormány 12 éve alatt is. A stabilitást érzékelteti, hogy az e tanulmány alapjául szolgáló 2021 nyarán készített átfogó EU-s attitűdkutatásban a megkérdezettek 70 százaléka voksolt volna arra, hogy maradjon bent Magyarország az EU-ban, és ez a választások után sem változott érdemben: egy 2022. április-májusi, azonos módszertannal készített adatfelvétel szerint 71 százalék volt a támogatók aránya (Policy Solutions-Závecz Research 2022). Jelennek meg a nyilvánosságban még ennél magasabb támogatottsági adatok is: a Medián 2020-ban (HVG 2020) és 2022-ben (Index 2022b), és a parlamenti választások előtt a Publicus (2022) is 80 százalék feletti támogatottsági adatot tett közzé.

224 A közpolitika folyamata és kampányra hangoltsága

A Publicus felmérésének fontos következtetése volt az, hogy az általános magas támogatottsági szint ellenére minden ötödik kormánypárti szavazó viszont a kilépésre szavazna. Ez megerősíti, amit már 2021 nyarán is láthattunk: akkor is a fideszesek közül csaknem minden ötödik (17%) kilépett volna az EU-ból (1. ábra), és a támogatók aránya is jóval kevesebb volt (61%), mint azok körében, akik az ellenzéki együttműködésre terveztek szavazni (86%). A párt nélküliek körében is relatíve alacsony volt az EU-tagság pártiak aránya (57%), de körükben a véleményükben bizonytalanok voltak sokan, nem a kilépéspártiak. Ezek az adatok jól mutatják, hogy bár olyan szintű polarizáció nem jellemző a magyar választókra az EU megítélése tekintetében, mint ahogy többek között a gazdaság helyzetét vagy a demokrácia állapotát látják (Patkós 2019, Bíró-Nagy – Szászi – Varga 2022a), de kormány-ellenzék viszonylatban azért kimutathatók érdemi különbségek

1. ábra. Magyarország uniós tagságának támogatottsága pártpreferencia szerint

Forrás: Závecz Research, 2021. augusztus

Ahhoz azonban, hogy a megközelítésbeli különbségek jobban látszódnak az egyes táborok között, fontos mélyebben megvizsgálni, hogy milyen jellegű és tartalmú uniós tagság van a kormánypártiak, és milyen az ellenzékiek fejében. Ehhez szükséges, hogy az EU-s tagság támogatása mellett a nemzeti és az uniós hatáskörökkel kapcsolatos attitűdök alapján is kategorizáljuk a válaszadókat (ezt részletesen lásd Bíró-Nagy–Szászi–Varga 2022b), mivel így kaphatunk a „menni vagy maradni” kérdésen túlmutató, árnyaltabb képet arról, hogy miként látják a magyarok az ország helyét és jövőjét az Európai Unióban.

A „több Európát vagy kevesebb Európát” kérdés beemelésével így csak azok sorolhatók a valóban Európérek közé, akik nemcsak maradáspártiak, de a szakpolitikai területek többségében adnának beleszólást az EU-s intézményeknek. A mélyülő integrációhoz való viszony a fő törésvonal azokkal szemben, akik inkább a Nemzetek Európája hívei – utóbbiak is maradnának az EU-ban, de kizárólagos tagállami hatáskört tartanának ideálisnak a szakpolitikai területek többségében. Egyértelmű a Konzisztens kilépéspártiak besorolása: kilépnének ez EU-ból és integrációellenesek is. Léteznek ugyanakkor Inkonzisztens ki-

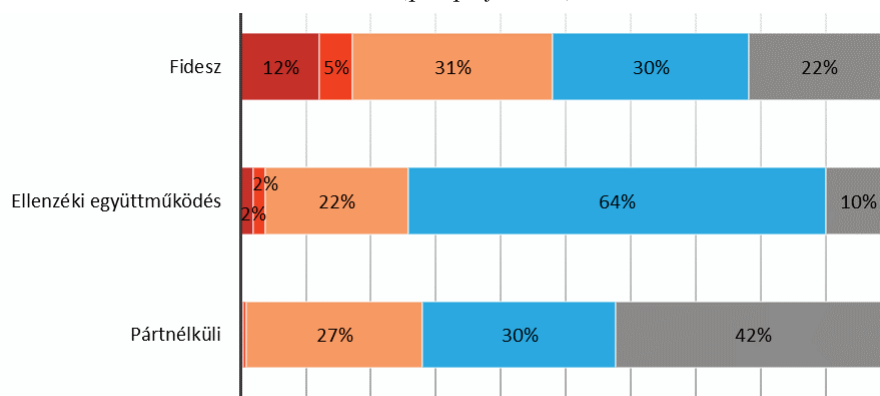
lépéspártiak is: ők is távoznának az EU-ból, de nem kizárólagos tagállami hatáskört tartanának ideálisnak a szakpolitikai területek többségében. A Bizonytalanok közé lehet továbbá besorolni azokat, akik érvénytelen szavazatot adnának le egy EU-referendumon, vagy nem tudtak/nem akartak válaszolni a kérdésekre.

Az integráció mélyítésével és a tagállami hatáskörökkel kapcsolatos szempontok vizsgálata érdemben árnyalja az elsöprően EU-párti magyarokról szóló kutatási beszámolókat (2. ábra). A magyar társadalmon belül relatív többségben vannak az Európéer válaszadók (44%), vagyis azok, akik maradáspártiak és egyben támogatják azt is, hogy legyen Brüsszelnek beleszólása a legtöbb szakpolitikai terület irányításába. Igazán szembeütő ugyanakkor, hogy az ország EU-tagságát támogató válaszadók számottevő része is szembehelyezkedik azzal, hogy a hatáskörökből az uniós intézményeknek is jusson. A fenti tipológia alapján a magyarok több mint negyede (27%) a „Nemzetek Európája” koncepciót támogatja, vagyis az EU-tagságot a szuverenitás jelentős feladása nélkül. A pártpreferencia szerinti bontás pedig egyenesen arról árulkodik, hogy ugyanannyi fideszes választó tekinthető a „Nemzetek Európája” koncepció támogatójának, mint ahányan Európéerek. Ha a két kilépéspárti kategóriát is számításba vesszük, akkor pedig kijelenthető, hogy a kormánypárti szavazók körében többen hagynák el az EU-t vagy csak erős tagállami jogosítványok mellett tudnak a tagsággal azonosulni, mint amennyien a mélyülő európai integráció hívei.

Az ellenzéki szavazóknál gyökeresen eltérő kép rajzolódik ki. A hatpárti ellenzéki együttműködés támogatóinak kétharmada nemcsak támogatja Magyarország uniós tagságát, hanem a szakpolitikai területek többségében az EU szerepvállalásával is egyetért. Háromszor annyi ellenzéki választó tekinthető Európéernek, mint Nemzetek Európája támogatónak, és a kilépéspárti ellenzékiek aránya elhanyagolható. A fideszes és ellenzéki szavazók összevetéséből látható tehát, hogy míg az uniós tagság támogatottsága szempontjából a két tábor közötti különbség 25 százalékpont az ellenzékiek javára, addig a hatáskörök támogatottsága szerinti kategóriákat is bevonva ez a differencia már 34 százalékpont.

Az EU hatásköreivel kapcsolatos preferenciákban mélyre ásva arról is tehetünk megállapításokat, hogy a kormánypárti szavazók – akiknek tehát csak kevesebb, mint a harmada

2. ábra. Az EU-s tagság és a hatáskörök szerinti kategóriák a magyar társadalomban (pártpreferencia)

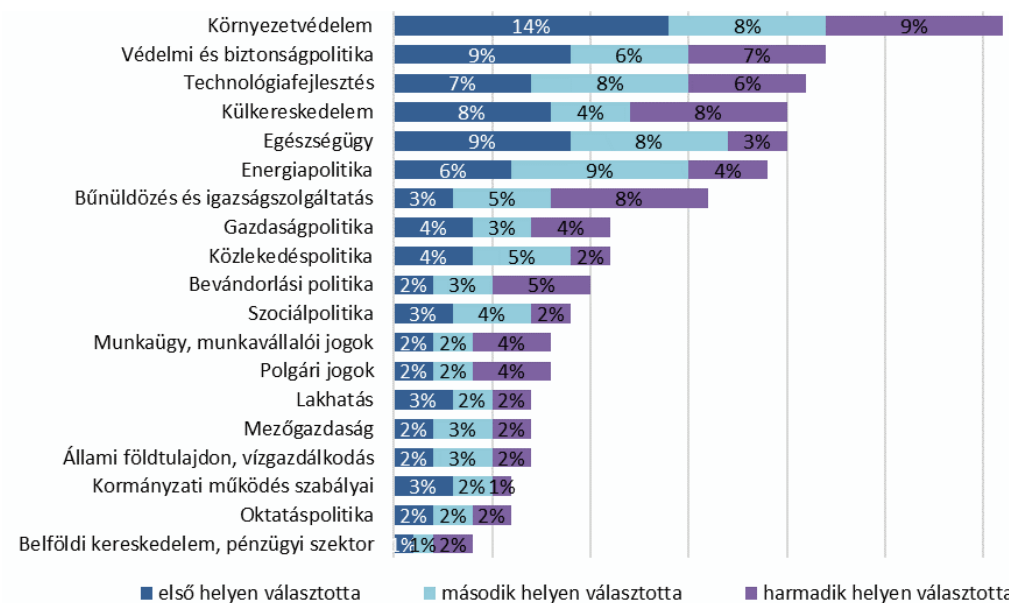

Forrás: Závecz Research, 2021. augusztus

támogatja a mélyebb európai szakpolitikai integrációt – mely területeken tudnák a legjobban elfogadni, hogy EU-nak is legyen befolyása a döntésekre (3. ábra). A teljes népességhez hasonlóan a kormánypárti szavazóknál is a környezetvédelem az első (31%), ha esetleges uniós hatáskörökről van szó. Jelentős mértékben elmaradva a második helyen a védelmi és biztonságpolitika található: minden ötödik kormánypárti szavazó (22%) tekinti prioritásnak, hogy európai együttműködés legyen ezen a területen. Szintén minden ötödik (21%) kormánypárti szavazó kifejezetten szeretné, ha az EU befolyása érvényesülne a technológiafejlesztési területen. A teljes népességhez képest a fideszesek prioritásaiban az a fő különbség, hogy az egészségügy nem került dobogós helyre, a kormánypártiak körében csak az ötödik. A sor végén a pénzügyek, az oktatás és az agráriummal kapcsolatos kérdések vannak – ezek csak igen ritkán merültek fel a fideszes választók részéről, mint olyan területek, ahol szívesen látnának több uniós befolyást.

A dobogós témák közül a környezetvédelem az egyetlen közös pont a kormánypárti és az ellenzéki szavazók között. Az ellenzéki preferencialistán ez a téma a második helyre került: minden negyedik ellenzéki szimpatizáns (27%) tekinti prioritásnak, hogy a környezetvédelem és a klímapolitika európai együttműködés által legyen szabályozva. Az ellenzéki együttműködésre szavazók a legszívesebben az egészségügy szabályozását (32%) delegálnák uniós hatáskörbe a jövőben. Az ellenzéki együttműködésre szavazók egy jelentős része (20%) elégedetlen ugyanakkor a polgári jogok magyarországi helyzetével, így több Európát látnának szívesen a szólásszabadsághoz, a diszkrimináció tilalmához vagy a magánszféra védelméhez kapcsolódó szabályozásokban – ez került az ellenzéki lista harmadik helyére.

3. ábra. Az európai integráció mélyítésével kapcsolatos szakpolitikai preferenciák a Fidesz szavazóinak körében

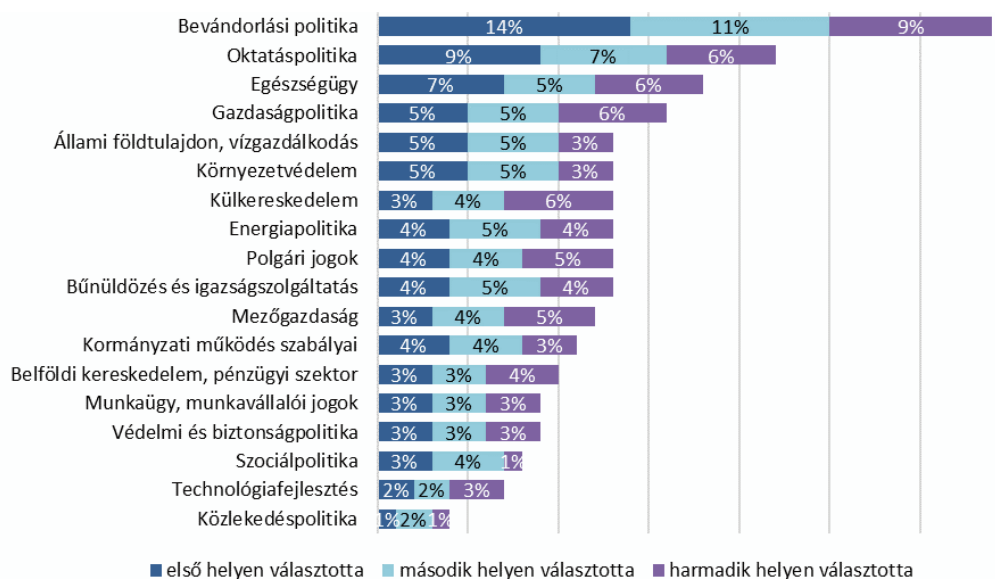
Forrás: Závecz Research, 2021. augusztus

Erősen látszik a 2015 után több évig tartó bevándorlásellenes kampányok hatása a kormánypárti választókon. Az is egyértelműen kiderül, hogy a bevándorlás és az EU összekötése a kormányzati kommunikációban (Bíró-Nagy 2018, Scott 2020) sem volt sikertelen. A 2022-es választásoknak úgy vághatott neki a Fidesz, hogy a választói közül a legtöbben a bevándorlással kapcsolatos döntéseket látná a legszívesebben tagállami hatáskörben (4. ábra). A kormánypárti szavazók 34 százaléka nevezte meg a bevándorlást azon három ügy egyikeként, amelyeket leginkább tagállami hatáskörbe sorolnának. Ezzel a bevándorlás magasan megelőzte a további két dobogós ügyet, az oktatáspolitikát és az egészségügyet. A kormánypárti és az ellenzéki top 3 témájában megegyezik (ez egyben mutatja, hogy a bevándorlásellenes kampányok hatásai érdemben túlnyúltak a fideszes táboron), a különbség az arányokban van: míg a fideszesek körében közel kétszer annyian neveztek meg a bevándorlást (34%), mint az egészségügyet (18%), addig az ellenzékiek körében a dobogó legfelső és legalsó foka közötti különbség mindössze két százalékpont (25%-23%).

4. ábra. A tagállami hatáskörök erősítésével kapcsolatos szakpolitikai preferenciák a Fidesz szavazóinak körében

MELYIK AZ A HÁROM SZAKPOLITIKA, AMELYEKET A LEGSZÍVESEBBEN LÁTNA TOVÁBBRA IS VAGY ÚJRA TAGÁLLAMI HATÁSKÖRBEN A JÖVŐBEN? (KORMÁNYPÁRTI SZAVAZÓK %)

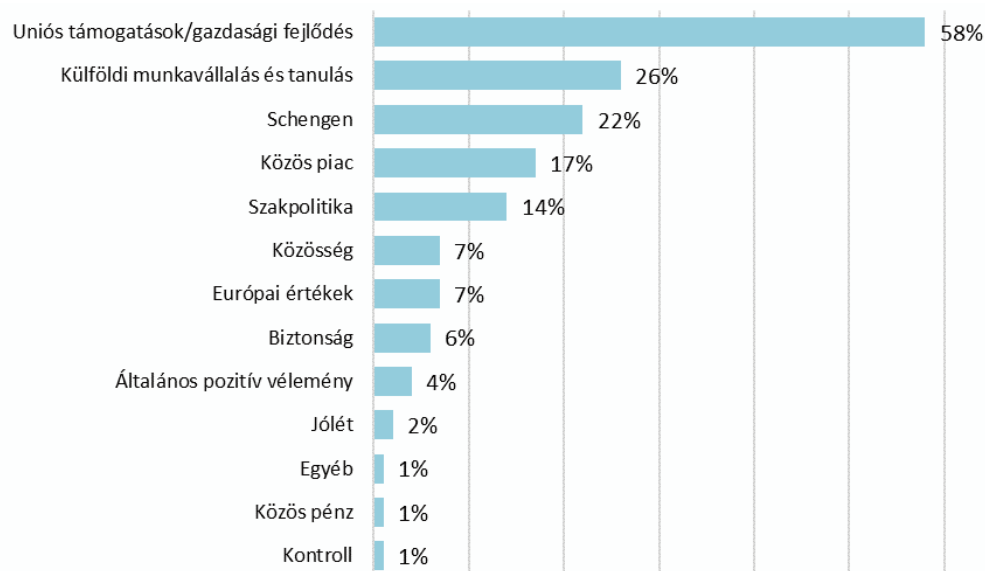

Forrás: Závecz Research, 2021. augusztus

Nemcsak Magyarország EU-tagságának támogatottsága stabil, de az is, hogy a magyarok az uniós tagság legnagyobb előnyének az EU-s pénzeket tartják. Így volt ez 2019-ben (Bíró-Nagy – Laki 2019, 17), és így volt ez 2021-ben is, és ebben nincs különbség az egyes táborok között (5. ábra). A fideszesek között ugyanúgy az uniós forrásokból megvalósuló gazdasági fejlődés lehetőségét tartják a fő előnynek, mint az ellenzékiek között. Ezt a szabad mozgásból fakadó előnyök (külföldi munkavállalás, tanulás, utazás határellenőrzés nélkül) követik.

5. ábra. Magyarország uniós tagságának legnagyobb előnyei a Fidesz szavazói szerint

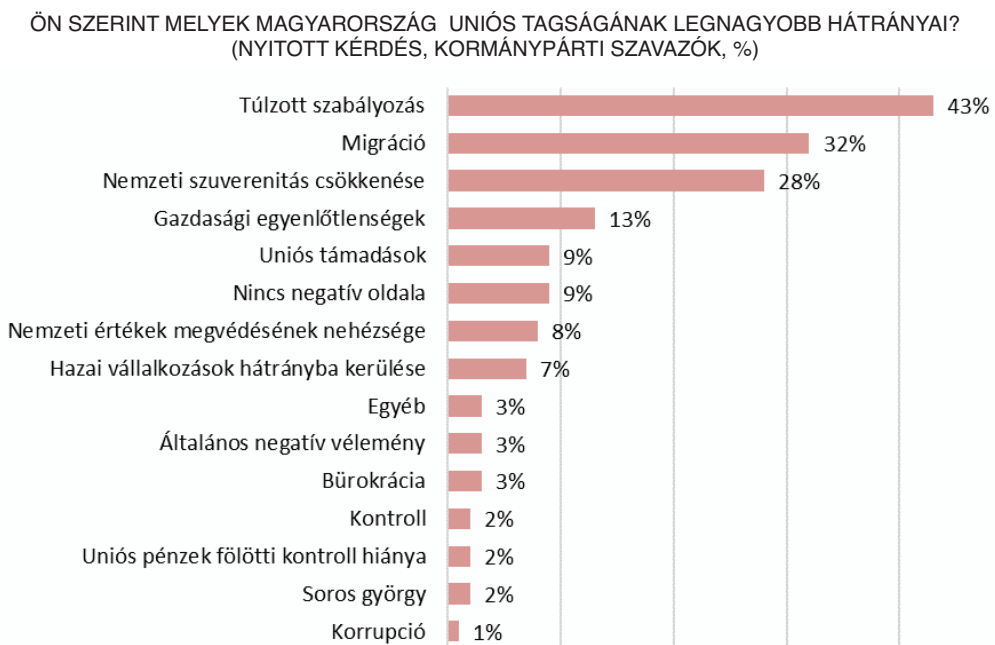
ÖN SZERINT MELYEK MAGYARORSZÁG UNIÓS TAGSÁGÁNAK LEGNAGYOBB ELŐNYEI?
(NYITOTT KÉRDÉS, KORMÁNPÁRTI SZAVAZÓK, %)

Forrás: Závecz Research, 2021. augusztus

Látják tehát előnyeiket is a kormánypárti szavazók is az uniós tagságnak, de hosszú a potenciális hátrányok listája is (6. ábra). A 2018-2022-es ciklus közben annyi változás történt ezen a listán, hogy míg 2019-ben, Magyarország uniós tagságának 15. évfordulóján a migrációt tartották a legtöbben az EU-tagság legnagyobb hátrányának (Bíró-Nagy – Laki 2019, 19), a bevándorlás témája a problémalistán 2021-re a második helyre szorult. Ez figyelhető meg a kormánypártiak listáján is: a bevándorlásellenes kampány alábbhagyásával felerősödtek a túlzott szabályozással, a nemzeti szuverenitás csökkenésével kapcsolatos panaszok. A túlzott szabályozással, a „Brüsszel mindenbe beleszól” érzetéhez kötődő említések kerültek a ciklus második felében az élre a fideszesek között, ha az ország uniós tagságának legnagyobb hátrányairól volt szó. Míg az összes válaszadó körében csak 30 százalék említette hátrányként a túlzott szabályozást, és további 19 százalék a nemzeti szuverenitás csökkenését, addig a kormánypártiak körében ezek az arányok 43, illetve 28 százalék. A teljes társadalomhoz képest a kormánypártiak között természetesen továbbra is nagyobb az érzékenység a migráció ügye iránt: az összes válaszadó 24, a fideszesek 32 százaléka említette a migrációt az uniós tagság hátrányaként. Az ellenzéki szavazók ugyanakkor a fideszesekhez képest gyakrabban említik a gazdasági egyenlőtlenségek témakörét (a teljes népességben 16%, a kormánypártiak között 13%), a vágyott európai életszínvonal el nem érését, az európai gazdaságban játszott másodrangú szerepet.

6. ábra. Magyarország uniós tagságának legnagyobb hátrányai a Fidesz szavazói szerint

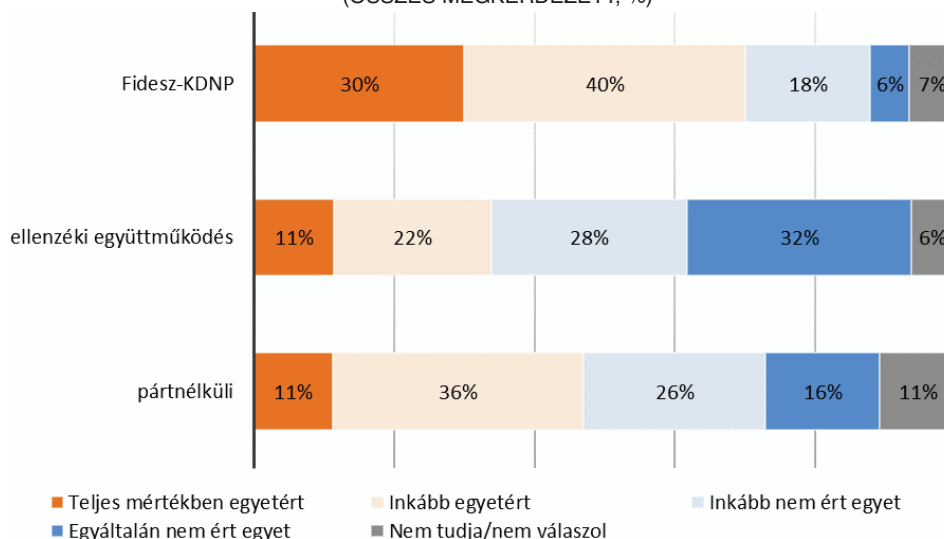

Forrás: Závecz Research, 2021. augusztus

A kormányzati médiatermékek tudatformáló hatását vizsgálva nemcsak a bevándorlás témakörében tapasztalható az, hogy az egyöntetűen pozitívnak tűnő felszín alatt azért erős negatív vélemények is elterjedtek az Európai Unióval kapcsolatban. Külön vizsgáltuk a kormányzati kommunikáció azon gyakori kijelentésének népszerűségét, miszerint „a brüsszeli bürokraták rá akarják erőltetni a magyar emberekre az akaratukat” (7. ábra). A magyarok fele (50%) egyetért ezzel állítással, míg a megkérdezettek 42 százaléka nem ért egyet azzal, hogy a brüsszeli bürokraták ránk erőltetnék az akaratukat. Ez az eredmény egybevág a Századvég (2020) Európa Projektjének azon következtetésével, miszerint az Európai Unióval mint együttműködési formával kapcsolatos pozitív véleményekkel szemben a brüsszeli bürokrácia teljesítménye eltérő megítélés alá esik. A brüsszeli bürokráciával kapcsolatos negatív vélemény a Závecz Research 2021. nyári adatfelvétele alapján nem meglepő módon a Fidesz–KDNP szavazói körében elterjedtebb: több mint kétharmaduk (70%) osztja a kormányzati kommunikációs panelt, azonban a párt nélküliek közel fele (47%) és az ellenzékiek körében is minden harmadik (33%) megkérdézett azonosulni tud a fideszes narratívával. A politikai hovatartozás meghatározó jelentőséggel bír abban is, hogy az adott megkérdézett miként látja Magyarország uniós tagságának pénzügyi mérlegét. Míg a kormánypárti szavazók 42 százaléka szerint több pénzt fizetünk be a közös kasszába, mint amennyit onnan kapunk, addig csak feleannyian vélekednek erről így az ellenzéki szavazók (20%) körében (Bíró-Nagy–Szászi–Varga 2022b, 30).

7. ábra. A brüsszeli bürokráciával kapcsolatos vélemények pártpreferencia szerint

A BRÜSSZELI BÜROKRATÁK RÁ AKARJÁK ERŐLTETNI A MAGYAR EMBEREKRE AZ AKARATUKAT.
(ÖSSZES MEGKÉRDEZETT, %)

Forrás: Závecz Research, 2021. augusztus

4. Konklúzió

A magyar társadalom uniós attitűdjeinek mélyebb vizsgálata alapján kijelenthető, hogy az uniós tagság magas támogatottsága önmagában nem alkalmas mutató a magyarok EU-hoz fűződő komplex viszonyának a bemutatására. Abban a kormánypárti és az ellenzéki szavazók többsége is egyetért, hogy Magyarország helye az Európai Unióban van, de nagyon mást értenek a kívánatos EU alatt. Míg az ellenzéki választók kétharmada nemcsak maradna az Európai Unióban, hanem az EU-nak fontos hatásköröket is adna, addig a fideszesek között ugyanannyian támogatják a „Nemzetek Európája” koncepciót, mint amennyien szívesen adnának hatásköröket az uniós intézményeknek – ráadásul a kormánypártiak további ötöde egyenesen ki is lépne az EU-ból. A Fidesz táborában összességében tehát jóval többen vannak, akik a nemzeti szuverenitás védelmére építő politikát támogatják, mint akik több Európát szeretnének.

Ez az álláspont megfelel annak a hivatalos kormánypárti irányvonalnak, amelyet Orbán Viktor képvisel. A Fidesz vezető politikusai körében ugyan néha elhangoznak a kilépéssel kacérkodó vélemények, de a miniszterelnök kitartóan azt képviseli, hogy Magyarország érdeke az uniós tagság, viszont az EU-t meg kell javítani, a helyes útra kell terelni. Orbán szerint ez egy olyan Európai Unió, amely a nemzetállamok együttműködésére épül, több nemzeti szuverenitást és kevesebb uniós hatáskört, illetve brüsszeli beleszólási lehetőséget biztosít. A „lehet más az Európai Unió” tehát valójában egy szuverenitásharcot jelent, és ezzel sok kormánypárti szavazó azonosulni tud.

Számos további jel is utal arra, hogy a Fidesz több mint egy évtizedes euroszeptikus retorikája nem múlt el nyomtalanul a választók véleményeiben. Ennek bizonyítéka, hogy a kormánypártiak 70 százaléka egyetért azzal a kormányzati kommunikációban gyakran elhangzó állásponttal, miszerint a brüsszeli bürokraták rá akarják erőltetni a magyarokra az akaratukat. Ezzel egybevé, hogy a túlzott szabályozással és a nemzeti szuverenitás csökkenésével kapcsolatos aggodalmak dobogós helyen állnak akkor, amikor az EU legfontosabb hátrányairól van szó. Ugyancsak az Orbán-kormány kommunikációjának hatása köszön vissza abból, hogy az utóbbi években az uniós tagság egyik legnagyobb hátrányaként említik a választók a bevándorlás ügyét is, és az összes közpolitikai terület közül azt sorolnák a legszívesebben tagállami hatáskörbe. A kulturális és nacionalista síkra terelt EU-kritikára van igény a magyar társadalomban: a társadalmi-kulturális jobboldaliság növeli az euroszepticismus szintjét, és a társadalmi-kulturális ügyek közül a multikulturalizmus-ellenesség és a szuverenitás-pártiság jár egyértelműen együtt az euroszepticismus növekedésével (Bíró-Nagy – Szászi – Varga 2022b). Az EU gazdasági legitimációjának aláásására is látunk ugyanakkor empirikus bizonyítékot: a fideszesek csaknem fele azt gondolja, hogy Magyarország kevesebb pénzt kap az uniós költségvetésből, mint amennyit oda befizet.

A tanulmányban bemutatott adatok egyben azt is jelzik, hogy az EU jövőjével kapcsolatos elképzelések is polarizálhatják a jövőben a magyar társadalmat. Ha ugyanis az Európai Unióról szóló közbeszéd nem a „menni vagy maradni?” kérdéstről szól, hanem úgy merül fel, hogy „több vagy kevesebb Európát szeretnénk?”, akkor az erőviszonyok jóval kiegyenlítettebbek a magyar társadalomban. Ebből az is következik, hogy amíg a Fidesz egy belülről kritizáló, a több nemzeti szuverenitás mellett kiálló szerepet vesz fel az EU-val kapcsolatban, és nem Magyarország uniós tagságát teszi a vita tétjévé, addig olyan pályán mozog, ahol a választói többsége egyet tud érteni vele.

Felhasznált irodalom

- Bíró-Nagy András (2018). Politikai lottóötös: a migráció jelentősége a magyar politikában, 2014-2018. In Böcskei, Balázs – Szabó, Andrea (szerk.): *Várákosások és valóságok. Parlamenti választás 2018*. Budapest, MTA TK PTI, Napvilág Kiadó. 269-291.
- Bíró-Nagy András – Laki Gergely (2019). 15 év után. *Az Európai Unió és a magyar társadalom*. Budapest: Friedrich-Ebert-Stiftung – Policy Solutions.
- Bíró-Nagy András – Szászi Áron (2022). Az Európai Unió közpolitikai hatásának percepciói. A magyarok tudása és preferenciái az EU befolyásáról. *Politikatudományi Szemle*, 31(2), 31-69.
- Bíró-Nagy András – Szászi Áron – Varga Attila (2022a). *Szétartó világok. Polarizáció a magyar társadalomban a 2022-es választások után*. Budapest: Friedrich-Ebert-Stiftung – Policy Solutions.
- Bíró-Nagy András – Szászi Áron – Varga Attila (2022b). *Mennyi Európát szeretnénk? EU-pártiság és euroscepticizmus Magyarországon*. Budapest: Friedrich-Ebert-Stiftung – Policy Solutions.
- Bozóki András – Hegedűs Dániel (2018). An externally constrained hybrid regime: Hungary in the European Union. *Democratization*, 25(7), 1173-1189., DOI: 10.1080/13510347.2018.1455664
- Csehi Róbert – Zgut Edit (2021). 'We won't let Brussels dictate us': Eurosceptic populism in Hungary and Poland. *European Politics and Society*, 22(1), 53-68.
- Danaj, Adela – Lazányi Kornélia – Bilan, Svitlana (2018). Euroscepticism and populism in Hungary: The analysis of the prime minister's discourse. *Journal of International Studies*, 11(1), 240-247. DOI:10.14254/2071-8330.2018/11-1/18
- Fricz Tamás (2021). *Ideje beszélniünk a huxitról*. <https://magyarnemzet.hu/velemeney/2021/08/ideje-beszelnunk-a-huxitrol-1>
- Greilinger, Gabriela (2019). *Euroscepticism on the rise among Hungary's governing party: A case study on Viktor Orbán's Eurosceptic rhetoric*. AV Akademikerverlag
- HVG (2016). *László kilépne az Európai Unióból, ha nálunk is szervezni kéne*. https://hvg.hu/itthon/20160630_Laszlo_a_bevandorlok_okoztak_a_Brexitet
- HVG (2020). *Medián: Rekordon a magyar EU-tagság támogatottsága*. https://hvg.hu/itthon/20201209_median_rekordon_eu_tagsag_tamogatottsag
- Index (2022a). *Kövér-László: Az Európai Unió lehetetlen küldetés*. <https://index.hu/belfold/2022/05/16/kover-laszlo-bayer-shof-fidesz-valasztas-2022/>
- Index (2022b). *Medián: A magyarok erősen Európai Unió-pártiak*. <https://index.hu/belfold/2022/07/04/magyarorszag-europa-unios-tagsag-felmeres-media/>
- Jolly, Seth – Bakker, Ryan – Hooghe, Liesbet – Marks, Gary – Polk, Jonathan – Rovny, Jan – Steenbergen, Marco – Vachudova, Milada Anna (2021). Chapel Hill Expert Survey trend file, 1999–2019. *Electoral Studies*, DOI: doi.org/10.1016/j.electstud.2021.102420
- Kiss Balázs (2019, szerk.). *A centralizáció évei. Politikai kommunikáció Magyarországon, 2006-2015*. Budapest: MTA TK PTI.
- Mos, Martijn (2020). Ambiguity and interpretive politics in the crisis of European values: evidence from Hungary. *East European Politics*, 36(2), 267-287, DOI: 10.1080/21599165.2020.1724965.

- Orbán Viktor (2021). *Orbán Viktor előadása a „Harminc éve szabadon” című konferencián*. <https://miniszterelnok.hu/orban-viktor-eloadasa-a-harminc-eve-szabadon-cimu-konferencian/>
- Orbán Viktor (2022a). *Orbán Viktor beszéde a miniszterelnöki eskütelét követően*. <https://miniszterelnok.hu/orban-viktor-beszede-a-miniszterelnoki-eskutetelet-kovetoen-2/>
- Orbán Viktor (2022b). *Számizdat 16*. <https://miniszterelnok.hu/szamizdat-16/>
- Origo (2021). Varga Judit: *A gyermekvédelmi törvény miatt húzódik a magyar helyreállítási alap elfogadása*. <https://www.origo.hu/nagyvilag/20210714-varga-judit-gyermekvedelmi-torveny-magya-e-helyreallitasi-alap.html>
- Origo (2022). *Az elhibázott brüsszeli szankciós politika már az európai embereket fenyegeti*. <https://www.origo.hu/nagyvilag/20220718-a-brusszeli-szankcios-politika-az-europai-polgarokat-fenyegeti.html>
- Patkós Veronika (2019). *Székértáborharc - Eredmények a politikai megosztottság okairól és következményeiről*. Budapest: TK PTI-Napvilág Kiadó.
- Policy Solutions – Závecz Research (2022). *Közvélemény-kutatás a magyar társadalom értékrendjéről*.
- Portfolio (2021). *Varga Mihály a magyar EU-tagságról: Pár év múlva térjünk vissza erre!* <https://www.portfolio.hu/gazdasag/20210802/varga-mihaly-a-magyar-eu-tagsagrol-par-ev-mulva-terjunk-vissza-erre-494820>
- Publicus (2022). *A túlnyomó többség az EU tagság mellett – a Fidesz szavazók ötöde azonban kilépné az unióból*. <https://publicus.hu/blog/a-tulnyomo-tobbseg-az-eu-tagsag-mellett-a-fidesz-szavazok-otode-azonban-kilepne-az-uniobol/>
- Scott, James W. (2020). Hungarian Border Politics as an Anti-Politics of the European Union. *Geopolitics*, 25(3), 658-677., DOI: 10.1080/14650045.2018.1548438
- Styczyńska, Natasza (2017). Eurosceptic Parties in the Central and Eastern European Countries. A comparative case study of Poland, Hungary and Bulgaria. In: Leruth, Benjamin-Startin, Nicholas-Usherwood, Simon (eds): *The Routledge Handbook of Euroscepticism*. Abingdon: Routledge. DOI: 10.4324/9781315464015
- Szabó Andrea – Oross Dániel – Papházi Viktor – Pokornyi Zsanett – Sebestyén Annamária (2021). *A magyar társadalom politikai értékei, identitásmintázatai*, 2020. Budapest: TK PTI.
- Szabó Lilla Petronella – Szabó Gabriella (2022). Attack of the critics. Metaphorical delegitimation in Viktor Orbán's discourse during the Covid-19 pandemic. *Journal of Language and Politics*, 21(2), 255-276. DOI: 10.1075/jlp.21068.sza
- Századvég (2020). *Európa többsége nem Brüsszel befolyásának növelésében, hanem az erős nemzetállami együttműködésében hisz*. <https://szazadvag.hu/hu/2020/11/24/europa-tobbsege-nem-brusszel-befolyasanak-noveleseben-hanem-az-eros-nemzetallami-egyuttmukodeseben-hisz~n34>
- Szebeni Zea – Salojärvi, Virpi (2022). “Authentically” Maintaining Populism in Hungary – Visual Analysis of Prime Minister Viktor Orbán's Instagram. *Mass Communication and Society*, DOI: 10.1080/15205436.2022.2111265
- Telex (2021). *Kövér László ma már nemmel szavazna az EU-ra, és zavarja a zöld örület és az ellenzéki bohacirkusz*. <https://telex.hu/belfold/2021/07/11/kover-laszlo-ma-mar-nemmel-szavazna-az-eu-ra-es-zavarja-a-zold-orulet-es-az-ellenzeki-bohacirkusz>
- Telex (2022). *Elbukta Magyarország a jogállamisági pert az EU Bíróságán*. <https://telex.hu/kulfold/2022/02/16/europai-unio-birosaga-jogallamisagi-mechanizmus-itelet>
- Tóth Tamás (2020). Target the enemy: explicit and implicit populism in the rhetoric of the Hungarian right. *Journal of Contemporary European Studies*, 28(3), 366-386., DOI: 10.1080/14782804.2020.1757415

